

"O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MEHNAT QONUNCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH BOSQICHLARI VA XALQARO TAJRIBALAR"

Jumayev Akmal G'ulom o'g'li

Samarqand viloyat Yuridik Texnikum I bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida mehnat qonunchiligni takomillashtirish bosqichlari, shuningdek xalqaro tajribalarning O'zbekiston mehnat qonunchiligi faoliyatiga ta'siri va o'zaro munosabatlari haqida qisqacha sharh berilgan.*

Kalit so'zlar: *mehnat, mehnat kodeksi, XMT(Xalqaro mehnat tashkiloti), xalqaro tajriba.*

Hozirgi kunda respublikamizda amalga oshirilayotgan islohotlardan biri — bu O'zbekiston Respublikasida mehnat qonunchiligni takomillashtirish va uning faoliyatini qonun yo'li bilan yanada rivojlantirishdir. O'zbekiston Respublikasida mehnat to'g'risidagi barcha normativ-huquqiy hujjatlar — 1995-yil 6-iyuldagi "O'zbekiston Respublikasida yangi mehnat daftarchasini joriy qilish to'g'risida"gi 258-son Vazirlar Mahkamasi Qarori, O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi(1996-yil), "Mehnatni muhofaza qilish" to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 10-maydagi "O'zbekiston Respublikasida majburiy mehnatga barham berishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 349-son Qarori, 2018-yil 31-dekabrda "O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlar to'g'risida"gi 1066-son Qarori va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlar O'zbekiston Respublikasida mehnat faoliyatini amalga oshirishda qonun ustuvorligini ta'minlash, shuningdek fuqarolarning mehnat faoliyatidagi manfaatlarini har tomonlama himoya qilishga qaratilgan.

Mehnat to'g'risidagi qonunlar ishchilar manfaatlarini himoya qilish bilan birgalikda ularning himoyasini kuchaytirish maqsadida ham ishlab chiqariladi. Mehnat to'g'risidagi qonunlar ish beruvchi va xodimlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni nazorat qilishni ta'minlaydi. Bu hol har ikki tomonning o'z harakatlari uchun qonuniy javobgarligini anglatadi.

O'zbekiston Respublikasida Mehnat kodeksi qabul qilinishidan oldin mehnat va bandlikka oid bir qancha qonunlar amalda bo'lganligini ta'kidlash joiz, jumladan:

- ☒ Bandlik va ishsizlik bo'yicha nafaqalar to'g'risidagi qonun (1991-yil)
- ☒ Aholining ijtimoiy ta'minoti to'g'risidagi qonun (1992-yil)
- ☒ Ish haqi va ish haqi to'g'risidagi qonun (1992-yil)
- ☒ Davlat pensiyalari to'g'risidagi qonun (1993-yil)
- ☒ Bayramlar to'g'risidagi qonun (1994-yil)
- ☒ Mehnat uyushmalari to'g'risidagi qonun (1994-yil)
- ☒ Mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik to'g'risidagi qonun (1995-yil)

Albatta, ushbu qonunlar Mehnat kodeksi qabul qilinguniga qadar mavjud bo'lib, O'zbekiston Respublikasida mehnat qonunchiligni takomillashtirish bosqichlariga yaqqol misol bo'la oladi. Chunki bu qonunlarning barchasi takomillashtirilgan holda 1996-yil O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi qabul qilingan.

Mehnat kodeksi mehnat munosabatlarining keng qamrovli huquqiy asoslarini belgilab beradi desak mubolag'a bo'lmaydi. Ishchilar va ish beruvchilar uchun yanada batafsil tartibga solish va himoya choralarini ko'rdi.

O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi tartibga soladigan munosabatlar — xodimlar, ish beruvchilar va davlat manfaatlarining muvozanatini ta'minlash hamda ularni muvofiqlashtirish asosida yakka tartibdagi mehnatga oid munosabatlarni va ular bilan bevosita bog'liq bo'lgan ijtimoiy munosabatlardan iborat. (Mehnati kodeksi 1-modda).

2-bob. Mehnat to'g'risidagi qonunchilik va mehnat haqidagi boshqa huquqiy hujjatlar
10-modda. Mehnat to'g'risidagi qonunchilik

Mehnati to'g'risidagi qonunchilik ushbu Kodeksdan hamda yakka tartibdagi mehnatga oid munosabatlarni va ular bilan bevosita bog'liq bo'lgan ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi boshqa qonunchilik hujjatlaridan iboratdir.

Mehnati to'g'risidagi qonunchilik va mehnat haqidagi boshqa huquqiy hujjatlarning o'zaro nisbati. (Mehnati kodeksi 13-modda)

Ta'kidlanganidek, mamlakatimizda mehnat munosabatlarini tartibga solishda milliy qonunchilik bazasi bilan bir qatorda davlatimiz tomonidan imzolangan xalqaro shartnomalar hamda Xalqaro mehnat tashkilotining(XMT) O'zbekiston tomonidan ratifikatsiya qilingan konvensiyalari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi va Xalqaro mehnat tashkiloti o'rtasida imzolangan munosib mehnat bo'yicha 2017/2019- yillarga mo'ljallangan dastur, shuningdek Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 31-maydagi Qarori bilan tasdiqlangan "2018-2020-yillarda Xalqaro mehnat tashkilotining O'zbekiston Respublikasi tomonidan ratifikatsiya qilingan konvensiyalari amalga oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi hujjat ahamiyatlidir.

So'nggi bir necha yil ichida O'zbekiston hukumati xalqaro tendensiyalar va tajribalarni hisobga olgan holda mehnat qonunchiligni modernizatsiya qilish va takomillashtirish ustida ishlamoqda. O'zbekistondagi mehnat qonunchiligiga ta'sir ko'rsatgan xalqaro tajribalarning ba'zilarini misol tariqasida keltiramiz.

1. Xalqaro mehnat tashkiloti(XMT): XMT Birlashgan Millatlar Tashkilotining ixtisoslashgan agentligi bo'lib, butun dunyo bo'ylab ijtimoiy adolatni targ'ib qiluvchi va munosib mehnat sharoitlarini targ'ib qiladi. O'zbekiston 1992-yildan buyon XMT a'zosi bo'lib, uning mehnat huquqlariga, jumladan, bolalar mehnatini va majburiy mehnatga barham berishga oid ko'plab siyosatlari, tavsiyalari va konvensiyalarini qabul qilgan.

2. Yevropa Ittifoqi(YI): O'zbekistonda mehnat qonunchiligini shakllantirishda Yevropa Ittifoqi ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, Yevropa Ittifoqi O'zbekistonga mehnat

amaliyotini yaxshilash, jumladan, Xalqaro mehnat standartlarini joriy etish borasidagi sa'y-harakatlar uchun moliyaviy va texnik yordam ko'rsatadi.

3. Xalqaro tajriba: O'zbekiston mehnat munosabatlarini tartibga solish va ishchilarni samaral ijtimoiyi himoya qilishni yo'lga qo'yish bo'yicha tajribalarini o'rganish maqsadida boshqa mamlakatlar, jumladan, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreyaning mehnat qonunchiligini o'rganib chiqdi va tahlil qiladi.

Ushbu Xalqaro tajribalar O'zbekistonning mehnat qonunchiligini shakllantirishga yordam berdi, bu esa mamlakat yanada iqtisodiy rivojlanish va jahon iqtisodiyoti bilan integratsiyalashuv sari intilishda davom etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalqaro tajriba va standartlar asosida fuqarolarning mehnat huquqlarini himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori loyihasi e'lon qilindi.

Sanoat va savdo, qishloq xo'jaligi, qurilish hamda boshqa barcha iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda mehnat va mehnatni muhofaza qilish, mehnat gigiyenasi tartib-tamoillariga qat'iy rioya etilishini ta'minlash maqsadida, fuqarolar mehnat huquqlarini himoya qilish, ta'minlash tizimini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari deb quyidagilarni belgilanadi.

An'anaviy usullar bilan bir qatorda mehnat qonunchiligi buzilishiga olib keluvchi omillarni aniqlash, tahlil qilish va oldini olishga qaratilgan ogohlantiruvchi, manzili va nostandart yondashuvga asoslangan ish beruvchilar konsultativ va metodologik ko'maklashishga qaratilgan samarali mexanizmni joriy etish va boshqalari...

Darhaqiqat, O'zbekiston Respublikasining Mehnat qonunchiligidagi tajribalari ham xalqaro hamjamiyatga taqdim etilmoqda, jumladan;

2020-yil 2-iyuldagi Xalqaro mehnat tashkilotining Yevropa va Markaziy Osiyo bo'yicha mintaqaviy sessiyasida O'zbekiston tajribasi tinglandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Lex.uz
2. Xabar.uz
3. Mehnat kodeksi
4. Huquqiy axborot
5. O'zbekiston Respublikasi Qonunlari va Vazirlar Mahkamasining Qarorlari